

Срђан Словић*

Институт за српску културу, Приштина/Лепосавић.

ПРАКСЕОЛОШКИ АСПЕКТ АРОНОВЕ ТЕОРИЈЕ МЕЂУНАРОДНИХ ОДНОСА**

Сажетак

Реалистичким теоријама међународних односа се приговарало да политику представљају као аутономну сферу која искључује моралне елементе и, стога, умањује веру у прогрес. Многи су сматрали да и Рејмон Арон (Raymond Aron) заступа ту тезу, што се дубљом анализом показало нетачним. Арон у одређеним моментима подржава Моргентхау (Hans Morgenthau), али и иде много даље од њега.

Арон није заговорник придавања веће улоге моралности у међународним односима, али он одбија и чисто макијавелистичко тумачење међународних односа засновано на борби за моћ. Арон је реалиста и либерал. Заступа средњи пут односа између морала, права и међународних односа. То је пут тзв. „морала мудрости“ („morale de la sagesse“) чиме покушава да измири макијавелистичку мудрост са захтевима Кантовог пацифицираног света. Бити на овом средњем путу није нимало лако, јер се ради о помирењу воље у државу уз перманентно присутну свест о постојању транснационалног друштва и потребе постојања плуралитета мишљења уз неизбежни прогрес човечанства.

Арон изражава песимизам у погледу могућности да међународно право буде ефикасан регулатор односа међу државама, јер оно пати од суштинске несавршености. Државе нису вољне да се потчине једном врховном арбитру, а нису ни способне да се потчине

* Научни сарадник

** Рад је урађен у оквиру Пројекта 178028, који је одобрило и финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја РС.

једном општем праву. Логичан епилог овога је песимизам, који није објективан научни резултат, те је и предмет критика теоретичара инспирисаних неофункционализмом и неолиберализмом.

Кључне речи: Арон Рејмон, реализам, либерализам, међународно право, морал, морал мудрости, мир.

Рејмон Арон – класични реалиста или весник либерализма и глобализма?

Праксеолошки аспект Аронове теорије међународних односа је најважнији део његове теорије, јер се у њему садрже Аронова схватања односа права, морала и међународних односа уз указивање на могућности успостављања мирних односа међу народима (државама). Арон констатује да се међународни односи увек одвијају у сенци рата због тога што се њихова карактеристика објашњава у „легалности и легитимности прибегавања сили“. Међународни односи су тако конституисани да се суверене политичке јединице (државе) смештају једне поред других љубоморне су једна на другу и не испуштају прилику да максимализују своје егоистичке интересе не допуштајући појаву једног супранационалног ауторитета који би трајно пацифицирао међународне односе.¹⁾

Овакво схватање заступа и Бери Базан (Barry Buzan) истичући да би се мало људи сложило да питања безбедности не заузимају централно место у међународним односима. Државе сматра главним актерима и у том циљу истиче да „државе представљају највиши облик политичког поретка који смо до сада могли да развијемо и одржавамо, али да не могу да коегзистирају у хармонији. Током историје држава, свака се осећала небезбедно постојањем друге државе поред ње, а деловање сваке ради постизања националне безбедности је често било комбиновано са истим таквим радњама других, на основу чега је долазило до избијања рата.“²⁾ Сличности између Арона, Моргентауа и поменуте тврдње Базана произилазе из чињенице да Арон међународне односе квалификује као анархичне. Услед непостојања врховног ауторитета који би државе принудио на адекватно понашање, оне су принуђене на самопомоћ. Државе су, надаље, принуђене на употребу силе јер не постоје

1) Међународне односе Арон назива међудржавним.

2) Barry Buzan, *People, States, Fear – The National Security Problem in International Relations*, Wheatshenf Books, Brighton, Sussex, 1983, Introduction.

гаранције да ће противник поштовати правила игре. Међународне односе Арон упоређује са фудбалском утакмицом. У оба случаја је потребно поштовати правила игре: „Која средства играчи имају право да употребе? Како се играчи распоређују, како усклађују своје напоре и побеђују своје противнике? У спортској игри, како истиче Арон, постоје јасна правила и циљеви игре, који су увек подређени ефикасним одлукама арбитра. Говорећи о међународним односима, Арон истиче да су ту у питању односи између организованих политичких јединица од којих свака задржава право да себи прибави правду и сама себи буде арбитар у одлучивању избора средстава.³⁾ Услед таквог стања ствари, нема никаквог разлога уводити морална ограничења у евентуални рат између држава, не само због тога што то није пожељно, већ и због тога што се ради о природи рата као акту насиља.

Препрека моралности политичке активности код Моргантауа је сама природа политике, јер „спољна политика вођена моралним апстракцијама, која не узима у обзир национални интерес је осуђена на пропаст, због тога што прихвата стандард деловања страног природи самог деловања.“⁴⁾

Моргантау је свестан чињенице да политичка делатност треба да има моралну основу. Међутим, као искуствени научник, свестан је и чињенице да између моралног елемента и захтева успешне политичке делатности постоји баријера. Моргантау не прикрива да ова баријера постоји и да је подложна чак и тензији. Против је примене апстрактних моралних принципа на делатностима држава, те стога, захтева да они буду селектирани кроз „конкретне околности места и времена“.⁵⁾ Државник треба да буде свестан политичких последица једне моралне активности. Попут Арона, и он апелује на мудрост доносиоца спољнополитичких одлука. Мудрост је неопходна, јер нема гаранција да ће друге државе поштовати моралне стандарде понашања. Чини се да постоји колизија између ефикасности делатности државника и поштовања моралних стандарда понашања.⁶⁾

3) Raymond Aron, *Paix et guerre entre les nations*, Calman Lévy, Paris, 1962, p. 21.

4) Hans Morgenthau, *In Defence of National Interest: A Critical Examination of American Foreign Policy*, DC Washington, University Press of America, 1982, p. 34.

5) Љубивоје Аћимовић, *Наука о међународним односима – теорије и истраживачки правци*, Саремена администрација, Београд, 1987, стр. 62.

6) Детаљније видети у: Cozette Murielle, „Raymond Aron and Morality of Realism“, *Research School of Australian and Asian Studies*, 2008/5, p. 5.

Арон, вођен Веберовим идејама (Max Weber), супротставља етику убеђивања одговорности („ethics of conviction“) етици одговорности („ethics of responsibility“). Етика одговорности је једина могућа у политици, јер спољна политика базирана на етици убеђивања је обојена идеализмом и неприменљива у реалним међународним односима. Разрађујући Моргентауов концепт неприменљивости морала у међународним односима, Арон истиче да уколико би се спољна политика заснивала на апстрактним моралним принципима, онда би се изгубила из вида чињеница да је насиље саставни део међународних односа и да политика има конфликтни карактер. Поставило би се питање да ли би државник могао да помири морално деловање са заштитом својих грађана уколико друга држава не поштује правила игре?

Спољна политика једне државе не треба да се заснива на промоцији људских права. Ово се у периоду Хладног рата односило на обе суперсиле. СССР се никако није могао похвалити плурализмом и демократијом, док су САД биле оптуживане за хипокризију, јер им се унутрашња политика заснивала на заштити људских права и основних слобода, док је спољна политика иста таква права кршила зарад одређених интереса. У овом случају се ради о вечној борби добра и зла, пожељног и оспораваног. Моралност и макијавелистичка ефикасност не иду руку под руку. Државник би требао да следи етику одговорности онда када се ради о колективном опстанку. Пошто се државе налазе у природном стању у Хобсовом смислу речи (Thomas Hobbes), њихов основни циљ на међународној сцени је опстанак. Сам нагон за опстанком иницира одређени ниво сарадње међу државама. Чим обезбеде опстанак, државе треба да настоје да њихови односи почињу да губе обележја дипломатско-стратегичког понашања а све више добијају организовани облик. Из надметања у безбедности треба стремити ка сарадњи у безбедности.

Разлика између Арона и Моргентауа је у чињеници да за Арона политика није само борба за моћ. Арону је стран сваки монизам у проучавању међународних појава. Политика није само борба за моћ већ и скуп заједничких вредности. Међународна политика садржи садржи елементе сукоба и сарадње. Од домаће је разликује поменута анархичност. Државе једна другу признају и тиме одржавају разнородност режима и циљева којима стреме. Правна правила која ће међу њима владати доносе се принудом. У том циљу „сила

одлучује о питањима сукоба и чини основу прерастања уговора у правне норме⁷⁾. Однос између сукоба и сарадње је симултан и подложен тензији. Тензија такође постоји и између „владавине права и употребе силе, између поретка и анархије, између деонтолошке и консеквенцијалне етике“⁸⁾. Из наведених разлога Арон избегава апсолутни морализам и чисту логику политике моћи.

Морал мудрости: Арон између Макијавелија и Канта

Арон није присталица Макијавелијевог схватања политике моћи у међународним односима према коме се људи, жудећи за моћи, понашају егоистички. Политичка филозофија је у своја разматрања укључивала и морална питања, не сматрајући политичку сферу аутономном и специфичном. Макијавелијеве технике владања инспирисане античком политичком праксом, тичу се стицања и очувања моћи над човеком – однос између владоца и онима којима се влада. Човек се посматра као пуко средство, чији је циљ одржање моћи и где су дозвољена сва средства за остварење циља. Аморални човек иницира употребу аморалних средстава.

Макијавели је величао античку политичку праксу, и то нарочито „вучију“ и „мужевну“ праксу републиканског Рима, јер је сматрао да класична политичка филозофија нема ничег корисног, пошто је полазила од тога какав човек треба да буде, уместо да је имала у виду стварну људску природу тј. човека какав одиста јесте. Макијавели је сматрао да треба одбацити античку врлину као идеал људског савршенства и свесно *снизити* моралне стандарде и циљеве људске делатности како би се повећала вероватноћа њиховог практичног остварења. Свака правда почива на неправди и свака моралност почива на неморалности, пошто правда и моралност нису у стању да буду свој властити творац. Чак је и „оснивач Рима, те најславније античке државе, био са становишта морала обичан злочинац, који није презао од убиства рођеног брата“⁹⁾.

Зато је, уместо обликовања карактера и моралног васпитања и уздизања људи, потребна права врста политичке власти са „мачем и зубима“, која једино може учинити људе бољима него што јесу. Ово поверење у принуду институција заснива се на вери у бескрај-

7) Raymond Aron, Paix et guerre... op. cit., стр. 567.

8) Исто, стр. 596.

9) Драгица Вујадиновић-Милинковић, Политичке и правне теорије, Правни факултет, Београд, 1996, стр. 142.

ну савитљивост и прилагодљивост човека. Ниједан владалац нема све добре особине јер то не допушта људска природа. Људи су већ по својој природи склони греху или злу више него добру, тако да их је лакше покварити него поправити. Стога је *принуда* једино средство које их може учинити бољим него што јесу.

Тежиште критике Макијавелијевих схватања политике и политичке праксе било је његово одвајање политике од морала, па се његов политички реализам показао као политички прагматизам, или чак, као иморализам. Тај прагматизам се заснива на тези да “циљ оправдава средство”.

Аронов реализам је посебан не само због значаја који даје одбрани вредности, већ и због тога што за потпору има веру у прогрес. Ова вера се отеловљује у Кантовој филозофији. Арон заговара плурализам како у погледу постојања чинилаца који одређују понашање једне државе у међународним односима, тако и у погледу циљева којима државе стреме. Основни циљеви држава не тичу се само моћи ради моћи, већ су услов постизања других: простор, људи, слава, идеје, безбедност. Ради се о апстрактној и конкретној серији. Од биосоциолошких до друштвених чинилаца, преко географског положаја и броја становника долази се до одлуке о рату и миру, сарадњи и сукобима међу државама. Међутим, сви ови чиниоци мало вреде уколико нису инкорпорирани у политички систем који у себи садржи прогрес.¹⁰⁾

Аронова теорија у себи садржи прогрес јер се залаже за напредак не појединца, већ целог човечанства. Надаље, веру у прогрес му одржава и вера у разум Кантове филозофије чистог и практичног ума. То је идеја разума као регуларни идеал коме треба тежити чак и онда када је неухватљив. Једино добро друштво је оно које тежи идеји разума, јер једино оно има регуларну употребу.¹¹⁾ Само се путем разума може досегнути главни идеал човечанства и остварити постојећи политички поредак и институције.

Из наведеног се може поставити питање о евентуалном крају историје. Арон је децидан да ни комунистичка ни либерална друштва нису досегла крај историје. У том контексту каже „да крај историје није конкретан догађај који ће се ускоро десити кроз де-

10) Словић Срђан, „Традиционални концепт односа између силе, моћи и националног интереса у међународним односима“, Политичка ревија, бр. 3/2010, Институт за политичке студије, Београд 2010, стр. 103-126.

11) Cozette Murielle, „Raymond Aron and Morality of Realism“... op. cit., стр. 28.

финисану социјализацију средстава производње или преузимање власти од стране комунистичке партије; као једини критеријум се може користити идеја разума“. У том циљу се требају примењивати и правна правила која одговарају разуму. Овај процес никако неће тећи праволинијски, али ће човечанство, према Канту, најзад да схвати скривени план будућности, чак и у случају да је за остварење таквог циља неопходан и рат.

Пошто се налази на позицији између Макијавелија и Канта, Арон заговара тзв. средњи пут – пут морала мудрости (*morale de la sagesse*). Овај пут комбинује Веберову етику одговорности и етику убеђивања. Овај пут је, сам по себи, противречан, јер не може да се отме оспоравањима нити да задовољи две крајности. Добра страна му је та што боље ураћа у саму природу међународне политике, која садржи социјалне и асоцијалне димензије. Морал политике је каузалног карактера: он не представља генерално правило које се касније примењује на специфичну студију случаја. Морал мудрости ставља акценат на значај избора државника, који је увек особеног карактера.

У свом праксиолошком делу, Арон је покушао да пронађе решење за „антиномије деловања“ између чистог реализма Макијавелија и Кантових захтева делања у прилог трајног мира. Овакво помирење се не може сместити у оквир филозофије разумевања, већ у оквир прагматичне филозофије делања.

*Ароново схватање међународног права
као „суштинске несавршености“*

Међународно право је област у којој се испољава суштина Аронове реалистичке теорије међународних односа. Он не верује у међународно право и не сматра га ефикасним регулатором односа међу државама. Угаони камен темељац међународног права је *независност држава*. Пошто сувереност држава није ограничена правилима међународног обичајног права или међународним споразумима, међународно друштво покушава да се ограђује од мешања у унутрашње ствари других. Питања, као што су наоружање, приступ сировинама и тржиштима, миграције и др. су питања о којима, када је реч о класичном међународном праву, државе имају искључиву надлежност. У пракси модерног развоја међународног права ово није случај, већ се прави разлика између права „малих“ и

„великих“ држава. Промена територијалног *status-quo-a* би се такође могла сматрати нарушавањем принципа суверености и независности. Одлуке државе зависе од њеног пристајка на одређену промену стања и обрнуто. Државе не желе да се потчине врховном арбитражу, а с друге стране, не знају како да се потчине општем праву. Решење је у принуди која ће, према Канту, принудити човека да спроведе систем вечног мира милом или силом – *fate volentem ducunt, nolentem trahunt*.

Резултат оваквог стања је Аронов закључак да је монопол легитимног насиља и плуралитета „аутономних центара одлучивања“ гарант унутрашњег мира, а, истовремено, узрок спољне анархије. И поред очигледног присуства међународне анархије, свет не би требало да буде осуђен на најбруталнију могућу анархију. Зашто? Због тога што постоје одређени начини ограничавања оваквог стања путем равнотеже снага, одвраћања, као и самих ратова. То су драгоцени инструменти стабилизације односа. Овим Арон „спашава рат“ да би заштитио мир.¹²⁾ Веберова рационализација света је смањила могућност избијања једног тоталног рата између два блока. Овоме су допринели економска снага капитализма и усавршавање средстава уништења – рат се чинио апсурдним.

Пошто се међународни односи налазе у природном стању, или како Хобс истиче у „гладијаторској арени“, потхрањени идеолошким антагонизмом између Истока и Запада услед трке у нуклеарном наоружању, овакво стање би било ублажено да је Арон више пажње поклатио питањима безбедности и развоја међународног права. Арон је посветио одређену пажњу питањима безбедности, јер „у природном стању, свака индивидуа или политичка јединица има за свој примарни циљ безбедност“.¹³⁾ Питања безбедности су услов утврђивања рационалног понашања. Пошто је плуралистички оријентисан, Арон, за разлику од Моргантауа, није вољан да безбедности препусти приоритетно место. Разлог лежи у чињеници да, како је већ наведено, постоје други циљеви држава на међународној арени (моћ, слава, идеје). Безбедност не сме никако бити крајњи циљ међународне политике, нити камен темељац на коме почива његова теорија.

Међународно право се може тумачити спољном сувереношћу држава, којом државе задржавају право да саме себи прибављају

12) Raymond Aron, *Paix et guerre entre les nations*, Paris, Calman Lévy, 1968, стр. 626.

13) Исто, стр. 82.

правду. Уколико безбедност држава није доведена у питање, оне немају интерес да узнемиравају међународни поредак. У оваквим околностима, међународне структуре су и даље анархичне, али се та анархија чини зрелијом. Уколико равнотежу снага заменимо равнотежом претње, ризик од избијања рата се не смањује, али се дају добри разлози за које државе могу имати интерес да сарађују. Управо се у овом елементу Арон издиже изнад осталих реалиста и омогућава искорак ка либерализму и глобализму. Равнотежа снага за собом повлачи хроничну нестабилност (добитак за једног актера значи губитак за другог), равнотежа претње почива на појму заједничке безбедности.¹⁴⁾

Изражавајући своје неповерење у развој међународног права као ефикасног регулатора међународних односа, Арон оставља простор за оптимизам и песимизам, што није објективан научни резултат. Наука захтева објективан научни приступ и анализу чији је циљ да прикаже стварно стање и узроке који су до њега довели. Није довољно указивати на непоштовање међународног права и његову несавршеност, већ треба указивати на узроке који су довели до одређеног стања и њиховим отклањањем извршити измену истог.

Арон, анализирајући улогу државе и међународног права, није до краја доследан. Иако је државама дао приоритет у својој теорији, он је, у исто време, и подрива развијајући теорију о транснационалном друштву. Економски живот, према Арону, постаје све више транснационалан. Једини ограничавајући чинилац процвата транснационалног друштва је хетерогеност политичких система. Оваква хетерогеност је главна препрека и остваривању мира путем закона. Један од предуслова успостављања мира путем закона јесте „републиканско уређење држава које би вршиле власт према стриктним правилима и правним поступцима“.¹⁵⁾

У оној мери у којој се залагао за прогрес човечанства, Арон је у истој мери констатовао опадање међународног права. Арон је потценио развој међународних норми које би наметале државама

14) Карл Дојч (Karl Deutsch) је у свом делу Политичка заједница и северно-атлантска област (Political Community and North Atlantic Area) описује НАТО пакт као заједницу плуралистичке безбедности у оквиру кога су чланови прибегли рату као инструменту решавања њихових спорова. Уколико узмемо у обзир чињеницу да су Француска и Немачка чланице НАТО-а и да могу прибећи рату независно од тога што су у последњих сто година три пута ратовале, онда морамо узети у обзир неумитне промене које се морају дешавати у међународним односима.

15) Raymond Aron, *Paix et guerre entre les nations*, Paris, Calman Lévy, 1984, p. 721.

стандарде понашања изван њихове сагласности. Из овога следи да је сагласност држава основни елемент поштовања међународног права. С друге стране, после објављивања Ароновог главног дела из области међународних односа, дошло је до теоретског и практичног помака. Почеле су да се развијају неофункционалистичке и неолибералне теорије међународних односа које су више веровале у међународне институције, а са практичног аспекта дошло је до sazревања међународне анархије у смислу веће ефикасности међународних санкција и оснивања међународних трибунала. Чињеница да је 1966. године режим апартхејда у Родезији санкциониран од стране Савета безбедности УН, сведочи о постојању виших правних правила од оних која се тичу суверенитета и сагласности воља држава.

Темељнија анализа Аронове праксеологије указује на чињеницу да сâм Арон није довољно пажње посветио међународном праву. Штавише, у одређеним ситуацијама га и дисквалификује. Оно, како је речено, „пати од суштинске несавршености“. Можда је то и било тачно током 60-их година прошлог века, али Арону се замерало што није довољно контактирао са експертима за међународно право и није указивао на могућности његовог усавршавања. Међународно право нема другу улогу него да прикрива односе моћи. У оној мери у којој се залаже за прогрес друштва у свом теоретском, социолошком и историјском делу, у истој мери констатује регрес истог са аспекта праксеологије.

Разлог оваквог стања лежи не само у суштинској несавршености међународног права, већ и у чињеници да Арон третира међународно право са аспекта међународноправне идеологије, а не позитивног права. Више пажње је посветио доктрини, а мање пракси. Према Лаутерпахту (Hersch Lauterpacht), енглеском теоретичару међународног права, правни систем не сме да прави дискриминацију између легалних и илегалних прибегавања оружаног сили. У супротном, такав систем се не сме назвати правним. Јавно право Европе је почивало на безусловном праву држава да рат користе као средство националне политике. Ово право је касније еволуирало и своје отеловљење доживело у Повељи УН, која није импресионирала Арона. Није га импресионирала, јер је дозволила свакој држави право легитимне одбране било индивидуалне или колективне. Међународно право на овој линији представља тачку

нестанка права. Управо овај постулат почива на правној идеологији, а не на позитивном праву.

Арон сматра да је од своје инаугурације, у XVII веку, међународно право било право рата и мира. Дело Гроцијуса *De iure belli ac pacis* то потврђује. Међународноправни живот се фокусирао на питања рата, његове легалности и граница испољавања – *jus ad bellum* и *jus in bello*. Сврха није у чињеници да ли је прибегавање оружаном сили, које проистиче из Повеље УН, ефикасно или не. Суштина је у томе да систем који ауторизује оружану силу може бити правни. Он није *a priori* нелегалан.

Међународно право треба да има одређену улогу у међународном систему. Независно од тога што је систем колективне безбедности застарео и одговарао је типовима рата из ранијег периода, што је одбачено да велике силе буду део тога система, што је у модерним условима тешко оквалификовати агресора јер се агресор и жртва појављују у новим видовима, Арон је требао да призна да је идеја колективне безбедности дала позитиван допринос везан за правне и моралне осуде агресије и за недељивост мира.¹⁶⁾ Уколико међународно право проучава рат, како су се онда ратови завршавали? Или потпуним покоравањем противника (у ранијим ратовима) или међународним уговорима. Чак је и Аронова тврдња, везана за контролу наоружања, као услов очувања мира, морала бити повезана са одређеним видом споразума. Ниједна дипломатска, па чак и војна активност не може бити спроведена без помоћи права. Поштујући право, суверене државе се међусобно признају и поштују сувереност друге, уступају своје водене и копнене површине и ваздушне просторе у мирнодопске сврхе, или приликом пружања помоћи жртви агресије, или на бази реципроцитета.

Литература

- Аћимовић Љубивоје, *Наука о међународним односима – теорије и истраживачки правци*, Савремена администрација, Београд, 1987.
- Aron Raymond, *Études politiques*, Gallimard, Paris, 1972.
- Aron Raymond, *Histoire et dialectique de la violence*, Gallimard, Paris, 1973.

16) Љубивоје Аћимовић, *Наука о међународним односима – теорије и истраживачки правци* оп. cit., стр. 84-85.

- Aron Raymond, *Paix et guerre entre les nations*, Calman Lévy, Paris, 1962.
- Barry Buzan, *People, States, Fear – The National Security Problem in International Relations*, Wheatshen Books, Brighton, Sussex, 1983.
- Cozette Murielle, „Raymond Aron and Morality of Realism“, *Research School of Australian and Asian Studies*, No 5, Canberra, 2008.
- Fukuyama Francis, *La fin de l'histoire et le dernier homme*, trad. de l'anglais par Denis-Armand Canal, Flammarion, Paris, 1992.
- Morgenthau Hans, *In Defence of National Interest: A Critical Examination of American Foreign Policy*, University Press of America, DC Washington, 1982.
- Словић Срђан, „Традиционални концепт односа између силе, моћи и националног интереса у међународним односима“, *Политичка ревија*, бр. 3/2010, Институт за политичке студије, Београд 2010.
- Вујадиновић-Милинковић Драгица, *Политичке и правне теорије*, Правни факултет, Београд, 1996.
- Walzer Michael, *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations*, Basic Books, New York, 1992.

Slovic Srdjan

PRAXEOLOGICAL ASPECT OF ARON'S THEORY OF INTERNATIONAL RELATIONS

Resume

International relations are to be found in the shadow of war since their characteristic is explained in the legitimacy of the use of force. States are feeling insecure one by another; since there is no supranational authority to force them to behave adequately. International system is anarchical. Similarity between Aron, Morgenthau and other structural and historical realist's lies in the fact that there is no guarantee the adversary will observe the rules of the game. In general, politics is itself a struggle for power and national interest.

Aron goes any further from classical realists by advocating Weber's idea of the relationships between ethics of conviction and ethics of responsibility. Priority is given to the ethics of responsibility, since it is not to be ideological and can be applied in the real international relations. He contends pluralism against monism – besides power and

security; there are many other objectives of foreign policy of one state – space, people. Ideas, glory etc. Aron is actual because of the fact that modern researcher can find in Aron's classifications the empirical proof of his results. The second reason is the fact that Aron wished to pose himself between Machiavelli's and Kant's, conception of international relations. If we add Aron's roots in Montaigne and Comte, it may be concluded that Aron's theory is not to be dogmatic one.

Man is neither a pure means for the objective achievement nor abstract moral ideal. His theory contains progress of the humanity. All objectives to be achieved and resources are little worth if they are not included into a political system containing progress. Aron advocates the middle way, thy way of the moral of wisdom. That way is giving its importance especially in the thermonuclear age where nuclear weapon, strategy of deterrence and weakness of international law are intermingled. Wisdom is very important in order to prevent the worse thing – destruction of the humanity.

Aron's interpretation of international law is the weakest point of his analysis. Monopoly of legitimate violence is the guarantee of the internal peace, and the essence of external anarchy. Although Aron advocates the progress of the humanity, he notes the decline of international law. He disqualifies it as an effective regulator of international relations, since it suffers from essential imperfectness. Aron is a pessimist which is not to be an objective scientific result.

Progress of humanity and the possible co-operation are the cause of the international anarchy maturation, where international society will have a primacy over transnational one. He is also the herald of liberalism by advocating the Clausewitz's idea of the „intelligence of the personified state“. The state has the primacy over the civil society, since Aron is a liberal who believes in the state.

Key words: Aron Raymond, realism, liberalism, international law, moral, moral of wisdom, peace.